

סימן מט

קריאת פרשת זכור ללא מניין

מצוות עשה של קידוש ה'. ומוסיף הרא"ש ואומר: "ואפילו הוי מילתא דרבנן, כגון לשמוע קדושה וברכו שלא מצינו לו עיקר מן התורה, אפ"ה דחי עשה דיחיד". כלומר: גם אם מדובר על מצווה מדרבנן, היא דוחה איסור תורה מכיוון שהיא מצוות הציבור. הרא"ש מוכיח את שיטתו שמדובר במצוות עשה מדרבנן: "דלא מסתבר לי דמיירי בעשרה דאורייתא כגון לקרות פרשת זכור שהיא מן התורה דמשמע דבכל ענין איירי". (וכן פירש רש"י שם שמדובר במצוות אמירת קדושה בציבור).

מדברי הרא"ש משמע שהחובה לקרוא את פרשת זכור היא מדאורייתא, אלא שהגמ' העדיפה תירוץ יותר שכיח למקרה שבו חובת המניין תדחה איסור תורה, ולכן נקטה בתירוץ שמדובר ב"מצווה דרבים". הרא"ש לא ביאר מדוע לא יכול להיות שהגמ' מדברת על פרשת זכור, ונראה שדייק זאת מסתימת הגמ', מכך שלא פירטה שמדובר בשבת זכור, וכן מפני שלא מסתבר שבשבת כה חשובה נקלע ר"א למקום בלא מניין, שהרי אדם צריך לדאוג מראש ליכולת לקיים מצוות עשה דאורייתא. ובפשט נראה שמדובר במניין של יום חול רגיל. בשו"ת 'תרומת הדשן' (סי' ק"ח) למד מדברי הרא"ש, שקריאת פרשת זכור

שאלה:

חולה (או סועדו) השוהה בבית חולים ב'שבת זכור', וכן חייל השוהה בבסיס ב'שבת זכור' ואין להם מניין מתפללים, כיצד עליהם לנהוג כדי לצאת ידי חובת מצוות זכירת מחיית עמלק?

תשובה:

א. קריאת "זכור" במניין
(דעת הרא"ש)

בגמ' מסכת ברכות (דף מ"ז ע"ב) מובא: "מעשה בר' אליעזר שנכנס לביהכנ"ס ולא מצא עשרה ושחרר עבדו והשלימו לעשרה... והיכי עביד הכי, והאמר רב יהודה: כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר 'לעולם בהם תעבודו'? לדבר מצווה שאני. מצווה הבאה בעבירה היא? מצווה דרבים שאני".

הראשונים תמהו על גמ' זו - מהי אותה "מצווה דרבים" הדוחה איסור תורה של שחרור עבד (הלא עצם חובת התפילה אינה אלא מדרבנן וק"ו שתפילה במניין דווקא אינה מן התורה). וביאר הרא"ש (שם פ"ז סי' כ'): "דאלים עשה דרבים, דכתיב 'ונקדשתי בתוך בני ישראל', דהיינו עשה דמקדשין את השם בעשרה ברכים". כלומר: לדעת הרא"ש מדובר על מצוות אמירת קדושה במניין, שהיא

שכל דיבור ודיבור שהיה יוצא מפי הקב"ה היה מתחלק לשבעים לשון, אך התוס' לא הזכירו במפורש שצריך לכך מניין דווקא וכן הב"י שהביאם (באו"ח סי' תרפ"ה ד"ה וכתבו בתוס' וכן באו"ח סי' קמ"ו ד"ה וכל מיני התרות) לא הביאם אלא לומר שהם מצוות מדאורייתא אך לא הזכיר שמצריכים עשרה דווקא. אך מ"מ התרומת הדשן דקדק מדברי הרא"ש שצריך עשרה מדאורייתא, אלא שגם הוא סיים דבריו "אלא שהעולם לא זהירי בהכ"י" (שם), ונתן בכך פתח לחולקים שאינם מצריכים מניין.

ב. ביאור שיטת הרא"ש

הרא"ש כותב שלקריאת זכור צריך עשרה מדאורייתא, בלא נימוק. וצריך עיון מנין הוא למד זאת. וכן הקשה הפרי חדש (או"ח סי' קמ"ו ד"ה ומ"ש שהם בעשרה): "תמהני על מ"ש הרא"ש בפ' ג' שאכלו דפ' זכור הוא דאורייתא בעשרה, וזה מנין לו, וצ"ע". ואף לדברי התוס' שלא כתבו שצריך עשרה אך כתבו שיש חיוב לקרוא את פרשת זכור מדאורייתא, שמשמע מההקשר של הגמ' (שם) שמדובר בקריאה בספר תורה, ואף על כך יש להקשות: זאת מנין להם? ומנין שלא מספיקה זכירה בלב (כמצוות זכירה אחרות, כגון זכירת מעשה מרים)? או לכל היותר אמירה בפה בעל-פה (כקריאת שמע וכדו')? כמו כן צ"ע מנין שיש חיוב בכל שנה ושנה לקרוא פרשת

במניין היא חובה מדאורייתא, ולכן הסיק שבני הכפרים שאין להם מניין ובאים לעיר כדי לשמוע מגילה במניין צריכים לבוא גם כדי לשמוע קריאת זכור במניין, וזה לשונו: "יראה דאדרבה צריך טפי שישמע קריאת פרשת זכור בציבור ממקרא מגילה. אע"ג דמקרא מגילה עדיפא וכל מצוות נידחות מפניה, (שהרי מבטלין מצוות ת"ת לקריאת מגילה) מ"מ לדעת רוב הפוסקים נקראת היא ביחיד, אבל קריאת פרשת זכור כתב האשירי פרק שלשה שאכלו דעשה דאורייתא הוא לקרותן בעשרה ודוחה לא תעשה דלעולם בהם תעבודו. להכי שיחרר רבי אליעזר עבדו כדי להשלימו לעשרה. ע"ש (פ' שלושה שאלו) באשירי ובתוס' שניין שכתבו דאין שום קריאה מדאורייתא רק פרשת זכור. ובתוס' הקצרות מברכות פרק שני פירש דפרשת זכור ופרשת פרה אדומה חייבים לקרותן מן התורה. וכן בסמ"ק חשב למצות עשה 'זכור אשר עשה', וזה שאנו קורין פרשת זכור קודם פורים. ואם כן צריך ליזהר יותר שישמע קריאת פרשת זכור בעשרה ממקרא מגילה בזמנה. אלא שהעולם לא זהירי בהכ"י".

ואמנם התוס' על דברי הגמ' בברכות (דף י"ג ע"א ד"ה בלשון; וכן במגילה יז ע"ב ד"ה כל התורה) שאמרה "כל התורה בכל לשון נאמרה" כתבו: "דמיירי בפרשיות המחוייבין לקרות דאורייתא כמו פרשת זכור. אי נמי מקרא בכורים ווידוי מעשר ופרשת חליצה שמצווה בתורה לקרותן אעפ"כ בכל לשון נאמרה בסיני

א. הערת הגר"י אריאל שליט"א: את שיטת הרא"ש, שהצורך במניין הוא מהתורה, יש להסביר שהוא סובר שמצוות זכירת עמלק קשורה במלחמת עמלק (ולדבריו צ"ל שנשים שאינן לוחמות גם פטורות ממצות זכירה) ומכיוון שהמלחמה היא חובה ציבורית ולא אישית גם ההזכרה חייבת להיעשות בציבור דווקא.

עוסק במחיית המן שהוא מזרע עמלק. ואף הרמב"ן בפירושו לתורה (דברים כ"ה י"ז ד"ה זכור את) כתב בשם הספרי שצריך לזכור בפה ולא מספיק רק לזכור בלב, אך מסתפק האם הזכירה בפה משמעותה היא קריאה בציבור בס"ת, ומסיק: "והנכון בעיני שהוא לומר שלא תשכח מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמים, ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם כך עשה לנו הרשע, ולכך נצטוינו למחות את שמו, וכן במעשה מרים נצטוינו להודיע לבנינו ולספר בו לדורות".

אמנם כפי שראינו, הרא"ש (שם) הביין שיש חובה לקרוא את פרשת עמלק מתוך ס"ת ובמניין, וא"כ חוזרת השאלה למקומה – מנין למד זאת הרא"ש? בהגהות "פעולת שכיר" על ספר מעשה רב להגר"א (סי' קל"ג הגה י"ז) מתרץ שאלות אלו:

א. החובה לקרוא מתוך ספר תורה נלמדת מהגמ' במגילה (דף י"ח ע"א) האומרת שאסור לקרוא את המגילה בע"פ וצריך לקרותה מהספר דווקא משום ש"אתיא זכירה זכירה: כתיב הכא 'והימים האלה נזכרים' וכתוב התם 'כתב זאת זכרון בספר', מה להלן בספר אף כאן בספר, וממאי דהאי זכירה קריאה היא דילמא עיון בעלמא? לא סלקא דעתך דכתיב 'זכור' יכול בלב? כשהוא אומר 'לא תשכח' הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים 'זכור'? – בפה". רואים שהגמ' למדה את החובה לקרוא מגילה מתוך ספר מחובת זכירת עמלק מתוך ספר. משמע שצריך לקרותו מס"ת דווקא

זכור, ומדוע לא נאמר שדי לזכור פעם אחת בחיים?

ואכן 'החינוך' (במצווה תר"ג) כותב: "ואל הזכירה הזאת בלב ובפה – לא ידענו בה זמן קבוע בשנה או ביום כמו שנצטוינו בזכירת יציא"מ בכל יום ובכל לילה, והטעם: כי בזכירה ההיא (יציא"מ), עיקר הדת, וכמו שהרחבנו הדיבור על זה בהרבה מקומות בספר, אבל טעם זכירת מה שעשה עמלק, אינו רק שלא תשכח שנאתו מלבנו, ודי לנו בזה לזכור העניין פעם אחת בשנה או בשתי שנים או שלוש. והנה בכל מקומות ישראל קוראים ס"ת בשנה אחת או בשתיים או שלוש לכל הפחות, והנה הם יוצאים בכך מצוה זו". לדעת החינוך עיקר המצווה היא שלא לשכוח, וקריאת פרשת זכור מזכירה לנו זאת אבל איננה עיקר המצווה, ולכן מעיקר הדין אין למצווה זו זמן קבוע ואף אין חובה לקרותה בכל שנה. 'החינוך' מביא ראיה ממנהג א"י לסיים את התורה פעם בשלוש שנים (ולא פעם בשנה כמנהג בבל) וא"כ יוצא שקוראים את פרשת זכור פעם בג' שנים! אך סוף סוף תקנו רבנן בגמ' במגילה (דף כ"ט ע"א) לקרוא זכור בשבת לפני פורים ולכן הסיק החינוך (שם): "ואולי נאמר כי מנהגם של ישראל בפרשת זכור לקרותה בשבת מיוחד בכל שנה ושנה – תורה היא. ומפני מצווה זו הוא שקבעו כן, והוא השבת שלפני פורים לעולם". עיי"ש. נראה שסובר שאולי אכן מדאורייתא מצווה לקרותה פעם בשנה אלא שרבנן הסמיכוה לשבת לפני פורים כי גם פורים

ואעפ"כ כתב ה'פעולת שכיר' שתשובה זו דחוקה. ה'פעולת שכיר' הוסיף טעם עפ"י הדרש, דכיוון שאין השם שלם ואין הכסא שלם עד שיימחה שמו של עמלק, ממילא נחשבת זכירת מחיית עמלק לדבר שבקדושה, ואין דבר שבקדושה פחות מעשרה. ה'פעולת שכיר' מעיר שכל תירוציו נאמרו בדוחק "וכ"ז ה"ל להרא"ש ותר"ד לפרש ולא לסתום". (פעולת שכיר שם).

ג. פסק השו"ע

הב"י בסי' תרפ"ה העוסק בסדר ד' פרשיות הביא את דברי התוס' בברכות י"ג ע"א (ד"ה בלשון) שקריאת פרשת זכור (ופרה) היא חובה מדאורייתא, ולא הזכיר את דברי 'תרומת הדשן' בשם הרא"ש המצריך גם מניין מדאורייתא. אולם ה'דרכי משה' (שם ס"ק א') הביא את דברי 'תרומת הדשן'.

ואמנם בדברי השו"ע בסי' תרפ"ה סעיף ז' נראה שהב"י ראה את דברי 'תרומת הדשן' ואף פסקם להלכה, וזה לשון השו"ע (שם): "י"א שפרשת זכור ופרשת פרה אדומה חייבים לקראם מדאורייתא, לפיכך בני הישובים שאין להם מנין צריכים לבוא למקום שיש מניין בשבתות הללו כדי לשמוע פרשת אלו שהם מדאורייתא". מהסיפא של דבריו לגבי בני הישובים נראה שראה את שו"ת תרוה"ד ופסקו להלכה. ואף שכתב זאת בשם י"א, מ"מ לא הביא דעה החולקת. ואע"פ שברישא לא כתב במפורש שצריך לקוראה במניין, מ"מ מהסיפא של דבריו, שהצריך את בני הישובים

(וכן פסק המ"ב בסי' תרפ"ה ס"ק י"ד). ב. החובה לעשות זאת לפחות פעם בשנה היא שבכלל האיסור של "לא תשכח" כלולה המצווה להיזכר באופן פעיל לכל הפחות פעם בשנה, שהרי לאחר י"ב חודש הדברים משתכחים מהלב. ראייה לכך שזמן שכחה הוא י"ב חודש, הוא מביא מהגמ' בברכות (דף נ"ח ע"ב): "אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר י"ב חודש, שנאמר: 'נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד'".

אמנם אם החובה היא לקרוא פעם בשנה, אם כן מדוע תקנו קריאה מיוחדת לפרשת זכור, והלא ניתן היה לצאת י"ח בקריאת התורה של פרשת כי-תצא? על כך עונה ה'פעולת שכיר', שבקריאת פרשת זכור שבכי-תצא מן הסתם הקורא אינו מכוון למצוות זכירת מחיית עמלק. ואפילו למ"ד שמצוות אינן צריכות כוונה אם מתכוון בעשייתו לשם מצווה אחרת אינו יוצא יד"ח. וכיוון שבפרשת כי תצא מתכוונים לשם מצוות דרבנן של תקנת משה רבנו לקרוא בכל שבת ושבת, א"כ הוי כעין 'מתעסק' שלא יוצא יד"ח. לפיכך קבעו חכמים לייחד קריאה נפרדת לשם קיום מצווה זו, ותיקנו לעשות זאת בשבת שלפני פורים.

ג. לדעת ה'פעולת שכיר' את החובה לקרוא דווקא במניין למד הרא"ש מסברא - שכשם שמצוות מחיית עמלק במלחמה מוטלת רק על הציבור ואינה חובת יחיד (שלא כ'החינוך' במצווה תר"ד עיי"ש), כך גם זכירת מצווה זו שנועדה לעורר לקיים את מצוות המחייבה, מוטלת דווקא על הציבור.

מותר לספר (בדברי תורה)... ולקרות שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה שרי. וכל זה אינו עניין לפרשת "זכור" ופרשת "פרה" שהם בעשרה מדאורייתא, שצריך לכוין ולשומעם מפי הקורא וכו'".

עפ"י פסק השו"ע הנ"ל, הכריע בשו"ת 'ציץ אליעזר' (חט"ז סי' כ"א) שחולה המאושפז בבי"ח ב'שבת זכור' ואינו יכול להגיע לביהכ"ס, יביאו לפניו ס"ת ויקראו בפרשת זכור בנוכחות מניין אנשים, ואף יברכו לפניה ולאחריה ככל אדם העולה לקריאת התורה. והוסיף וכתב, דבלי ברכות אין יוצאין ידי חובת פרשת זכור מהתורה וכפי שמבואר בט"ז (או"ח סי' תרפ"ה סק"ב) דאין יוצאין ידי קריאה זו בלא ברכה. ואף אם החולה לא שמע את קריאת פרשת השבוע, יקראו לפניו את פרשת זכור.

ה'ציץ אליעזר' הביא ראיות לכך שמותר לקרוא בתורה בברכה לשם הוצאת היחיד ידי חובתו - מקריאת הכה"ג ביוה"כ, וכפי שפסק הרמב"ם (הל' יוה"כ פ"ג הי"א) שבעת שקורא מברך לפניה ולאחריה כדרך שמברכים בביהכ"ס. וכן מצינו במצוות הקהל שהמלך קורא לפני העם ומברך לפניה ולאחריה כמבואר ברמב"ם (הל' חגיגה פ"ג ה"ד).

וכן פסק בשו"ת 'עשה לך רב' לגר"ח"ד הלוי (ח"ז סי' מ"א) וז"ל: "ולכן הקורא פרשת זכור מחמת אונס שלא בביהכ"ס, יש לזמן עשרה ולברך תחילה וסוף כדין כל קריאה בתורה, ורק בכך יוצא ידי חובת קריאתה מן התורה". והניף ידו בשנית בשו"ת 'מים חיים' (ח"ב סי'

לבוא למקום שיש מניין נראה פשוט שפסק את תרה"ד הנ"ל. וצ"ע מדוע ב'באר הגולה' לא ציין את המקור לסיפא של דבריו בדברי תורה"ד הנ"ל.

אמנם ייתכן שאע"פ שמקורו של השו"ע הוא בתרה"ד, כתב זאת המחבר רק בשם י"א, מכיוון שתרה"ד בעצמו סיים "אלא שהעולם לא זהירי בהכ"י" (שם) ונתן פתח לחולקים על דבריו. מ"מ בהלכות קריאת ס"ת כתב הב"י במפורש (בסי' קמ"ו ד"ה וכל מיני) לגבי לימוד תורה בשעת קריאת התורה וז"ל (שם): "וכל מיני התרות אלו שכתבו המפרשים להקל בשמיעת קריאת התורה אינם עניין לפרשת זכור שהיא מן התורה בעשרה כמבואר בדברי הרא"ש פרק שלשה שאכלו (סי' כ') ובדברי סמ"ק. והתוס' ריש פרק היה קורא כתבו דפרשת זכור ופרשת פרה הוו דאורייתא". מדבריו משמע חילוק מפורש בין דעת התוס' לדעת הרא"ש, שלדעת הרא"ש החובה לקוראה במניין היא מדאורייתא, ואילו התוס' לא הזכירו חובה לקוראה במניין, ורק כתבו שקריאתה היא חיוב מדאורייתא. לכן ברור שאף אם הב"י לא ראה את תשובת תרה"ד בעניין זה, מ"מ הסיק כדבריו בדיוקו בדברי הרא"ש.

וכן פסק בשו"ע בהלכות קריאת התורה (סי' קמ"ו ס"ב) וז"ל: "כיוון שהתחיל הקורא לקרות בס"ת אסור לספר אפילו בדברי תורה אפילו בין גברא לגברא, ואפילו אם השלים הוא הפרשה. ויש מתירים לגרוס (פרוש, ללמוד) בלחש. ויש אומרים שאם יש עשרה דצייתי (פירוש, המשימין לבם) לספר תורה

מ"ב), עיי"ש.

ד. הסתירה ברעת הרא"ש ותירוצה

אלא שכל דינו של הרא"ש המצריך מניין של עשרה לשם קריאת פרשת זכור מדאורייתא צריך עיון רב: הרי כפי שראינו, המקור היחיד בדברי הראשונים שבו מוזכרת חובת מניין בקריאת "זכור" הוא דברי הרא"ש, שכתב שאילו רק לשם קיום מצווה דאורייתא מותר היה לשחרר עבד היינו צריכים להעמיד את מעשהו של ר"א ששחרר עבדו לשם קריאת "זכור". אולם ניתן לפרש את כוונת הרא"ש (בניגוד להבנת תרוה"ד) שלמרות שחובת המניין אינה אלא מדרבנן, מכיוון שעצם חובת הקריאה מדאורייתא, ישנה עדיפות לקריאה זו על פני שאר הקריאות (וקמ"ל שמכיוון שלא מסתבר לפרש את המעשה לגבי קריאת זכור, יש ללמוד שכל "מצווה דרבים", אפילו שעיקרה מדרבנן, דוחה את מצוות "לעולם בהם תעבודו"). כלומר, באמת מדאורייתא אפשר לקרוא את פרשת זכור ביחיד, אך מכיוון שנוהגים לקרואו בציבור א"כ זוהי מצווה דאורייתא המתקיימת בציבור, הנחשבת ל"מצווה דרבים" הדוחה את מצוות-העשה של "לעולם בהם תעבודו".

וכך נראה למ"ב בהבנת הרא"ש. דכתב על דברי השו"ע לעיל (סי' תרפ"ה ס"ז) בס"ק ט"ז: "היינו אפילו יש לו ספר תורה בביתו אלא שאין לו מניין בביתו, ואפילו אם נאמר דמניין לפרשת זכור הוא מדרבנן בעלמא, עכ"פ עיקר קריאת זכור הוא דאורייתא". וכן כתב בשעה"צ

(שם ס"ק ה'): "ואף דהמג"א הביא בשם תרומת הדשן דהרא"ש כתב דעשה דאורייתא לקרות פרשת זכור בעשרה, איני יודע שום מקור לזה, והאי דר' אליעזר שחרר עבדו הוא משום דעיקר קריאת זכור הוא מצוות עשה דאורייתא, ורבנן תקנו לקרותה בציבור. ועיינתי ברא"ש ואין הכרח לדברי תרומת הדשן, וצריך עיון". הרי שאין הכרח להבין ברא"ש שחובת הקריאה במניין היא מדאורייתא. ואם כן דברי השו"ע הנסמכים רק על דברי הרא"ש אף הם אינם מוכרחים!

זאת ועוד, בתוס' הרא"ש לגמ' הנ"ל (דף מ"ז ע"ב ד"ה מצוה) לא נזכר כלל שהקריאה במניין הוי דאורייתא, וז"ל: "מצוה דרבים שאני - דאלימ עשה דרבים, דכתיב: 'ונקדשתי בתוך בני ישראל' דהיינו עשה דמקדשין את [השם] בדרבים. ואפילו הוי מילתא דרבנן כגון לשמוע קדושה וברכו שלא מצינו לו עיקר מן התורה, אפ"ה דחי עשה דיחיד, דלא מסתבר לומר דאיירי בעשה דאורייתא כגון לקרות פרשת זכור שהיא מן התורה דמשמע דבכל ענין איירי".

וכו'. המעיין בדברי הרא"ש בתוספותיו ייווכח שמילותיו כמעט זהות לדבריו בפסקיו (על הש"ס). וייתכן שטעות סופר של אות אחת שנפלה בפסקיו שינתה את משמעות הדברים וכך צריך להגיה: "דלא מסתבר לומר דאיירי בעש(ר)ה דאורייתא" - וכדבריו בתוספותיו. ואף אם לא נרצה להגיה ע"פ סברא בלבד, עדיין לפנינו סתירה מפורשת בדברי

לו שלא יברך על קריאה זו. (שלא כ'ציץ אליעזר' וה'עשה לך רב') מפני חשש ברכה לבטלה – דשמא חז"ל לא תיקנו לברך על קריאת "זכור" אלא כחובת הציבור, וככל קריאת "פרשת השבוע" בכל שבת, שאין לקוראה במניין בברכה עבור היחיד. ואם כן, אדם שלא היה נוכח בקריאת הציבור הפסיד את דיני קריאת התורה שנספחים כתוספת מדרבנן למצוות "זכור" דאורייתא, ואינו צריך להשלים אלא את עיקר מצוות "זכור" מדאורייתא. ומכיוון שהקריאה בעשרה אינה מדאורייתא כנ"ל, א"כ הוי ליה ספק דרבנן לקולא, וכלל נקוט בידינו דספק ברכות להקל. וכל מה שהחמיר הצי"א לקרוא בברכה עבור היחיד, הוא מפני החשש שמא אלמלא הברכה לא יצא ידי"ח דאורייתא, אך אם נאמר שהברכה איננה חלק מהמצווה דאורייתא ובקריאת זכור ודאי שיצא ידי חובה מדאורייתא, א"כ חוזר הכלל הרגיל של ספק ברכות להקל.

וכ"ש ב"קריאת זכור לנשים" (שנוהגים לקיים לאחר תפילת הבוקר בשבת) שאין לברך עליה את ברכות התורה, דשמא אינן חייבות כלל בקריאת "זכור", כדברי 'החינוך' (מצווה תר"ג); ואף אם חייבות – שמא אין חובה לעשות זאת במניין (שהרי הקריאה לנשים דינה כקריאה ליחיד, ואינה כקריאת ציבור). ולכן פשוט שאין לברך על קריאה זו פעם שנייה.

ובדברינו אף יישבנו את מנהג העולם שלא היו זהירים בכך, כסיום דברי תרומת הדשן שכתב: "אלא שהעולם לא

הרא"ש, ושיטתו עומדת בספק. ומכיוון שכפי שראינו לעיל, גם ללא הגהה ניתן להשוות בין דברי הרא"ש בפסקיו לדבריו בהלכותיו וכפי הסברו של המ"ב בשעה"צ (שאף אם רק עיקר חיוב הקריאה מדאורייתא, ראוי להחמיר במצווה ולדקדק בפרטיה כפי שתקנו חז"ל לקיימם, יותר ממצוות שעיקר חיובן מדרבנן) – אם כן, ממה נפשך נופלת ראיית 'תרומת הדשן' מדברי הרא"ש: או שגרסתן מוטעית, או שיש לבארה באופן שלא תסתור את דברי עצמו, ובכל מקרה אין לראות בדבריו מקור לחיוב קריאה במניין מדאורייתא. וייתכן שדברי הרא"ש בתוספותיו לא היו לפני 'תרומת הדשן' והב"י, ואילו היו רואים את דבריו היו חוזרים בהם מדבריהם. (ואף שב'באר הגולה' בסי' קמ"ו אות ט' ציין כמקור לשו"ע את הרא"ש ואת התוס' בברכות כחדא-מחתא ולא חילק ביניהם, המעיין בדברי הב"י ייווכח שחילק ביניהם; את הרא"ש הביא כמקור להצריך עשרה לקריאת זכור מדאורייתא, ואת התוס' הביא כמקור לכך ש"זכור" זוהי מצווה דאורייתא, אך לא הזכיר את הצורך במניין מדאורייתא. ולכן צ"ע בדברי 'באר הגולה' כיצד חיבר ביניהם).

ה. ספק ברכות בקריאת "זכור" ביחיד

אחרי ראותנו זאת, נראה שאדם שלא היה בביהכ"ס בקריאת "זכור" בציבור, ורוצה לצאת ידי"ח המצווה בקריאה בספר תורה, אף אם רוצה להחמיר ולהצריך עשרה בקריאה, נראה להורות

זהירי בהכי".

ו. מסקנה

א. חייל או חולה הנמצאים בשבת זכור במקום שאין מניין לשמיעת פרשת זכור, ישתדלו לקרוא פרשת זכור מתוך ספר תורה כשר ביחידות, ובלא ברכת התורה לפנייה ואחרייה. ורצוי לקרוא את הפרשה בטעמי המקרא (עפ"י הרמ"א סי' תרפ"ה ז').

ב. אף שמעיקר הדין מי שלא שמע "זכור" בשבת זכור יכול לצאת ידי חובה בשמיעת הקריאה בפרשת "כי תצא", ראוי שלא לסמוך על כך ולטרוח לקרותה ביחיד בשבת זכור, וזאת מכמה סיבות: [א]. יש מהאחרונים (פעולת שכיר) הסוברים שלא יוצאים יד"ח בקריאת התורה הרגילה לשבת. [ב]. ייתכן שעד שתגיע פרשת "כי תצא" ישכח שלא יצא עדיין ידי חובה, וישכח להתכוון לצאת ולהודיע לקורא להוציאו ידי חובה. [ג]. חיילים אינם יודעים בוודאות שיוכלו לשמוע קריאה במניין בפרשת כי תצא, וראוי להם שלא להחמיץ את המצווה.

ג. אדם שלא היה נוכח בבית הכנסת בשעת קריאת זכור, ראוי שישגיג ס"ת ויכנס מניין כדי לקרותה בציבור, אך לא יברך לפנייה ולאחרייה.

ד. קריאת זכור לנשים הנעשית לאחר התפילה לנשים שלא שמעו את הקריאה הציבורית, ראוי לכתחילה לעשותה במניין של גברים, אך אין מברכים על קריאה זו, אפילו אם יש בין הגברים

כאלו (פחות מעשרה) שלא הספיקו לשומעה.⁸

ה. חולה השוהה בביתו ואין באפשרותו ללכת לביהכ"ס, אף שבד"כ אין מטלטלין ס"ת עבור היחיד אפי' אם הוא אנוס (כמובא בשו"ע או"ח סי' קל"ה סי"ד), בשבת זכור מותר לטלטל ס"ת לביתו לקריאת זכור. וכך פסק המ"ב (שם סי' קמ"ו בשם המג"א). ואף שמדברי המ"ב (שם) משמע שמביאים עוד תשעה אחרים כדי לקרוא בתורה (שהרי הסי' שם בשו"ע מדבר על קריאת התורה בציבור), עפ"י מה שכתבנו לעיל, שלדעת רוב בראשונים קריאת זכור מתוך ספר היא מדאורייתא, נראה שכדי לצאת ידי חובתה ניתן לטלטל ס"ת אף לצורך היחיד.

אמנם לכתחילה ראוי לכנס עבורו מניין אנשים שטרם שמעו את הקריאה, ולקרוא בברכה, כדי לצאת ידי חובה לכו"ע.

ו. המג"א (הובא במ"ב סי' תרפ"ה סי' קט"ז) פסק שבדיעבד ניתן לצאת ידי חובת "זכור" בקריאת פרשת "ויבוא עמלק" בפורים. אך המ"ב חולק על כך, ולכן נראה שאף אם שוהה בביהכ"ס בפורים, מ"מ יקרא פרשת זכור מס"ת כדי לצאת ידי חובה לפי רוב הפוסקים.

ז. מי שאין לו ס"ת כשר, יקרא פרשת זכור מתוך חומש בטעמי המקרא בשבת זכור, ולאחר מכן ישתדל להשלים את הקריאה מתוך ס"ת כשר.

ב. הערת הגר"א נבנצל שליט"א: כך נהגו אצלנו, אבל הגר"ב זולטי זצ"ל הורה לקרוא לנשים בלא עשרה, כי חשש לדעת התורת רפאל' שכל קריאה בעשרה, אפילו שאינה מתקנה, מחייבת ברכה.